

AGNIESZKA POBŁOCKA

Rozwój polskiego rynku ubezpieczeń w latach 1991-2008

Autorka, w celu zbadania poziomu rozwoju polskiego rynku ubezpieczeń na tle innych państw OECD i UE oraz oceny realności ochrony ubezpieczeniowej, zaprezentowała krótką analizę podstawowych charakterystyk ubezpieczeniowych: składki przypisanej, wypłaconych odszkodowań i świadczeń oraz rezerw techniczno-ubezpieczeniowych w ujęciu brutto w latach 1991-2008.

Wstęp

We współczesnym świecie ubezpieczenia pełnią ważną rolę w stabilizacji życia człowieka oraz całych społeczeństw. Stanowią one materialne zabezpieczenie przed skutkami niekorzystnych zdarzeń losowych. Ryzyko wystąpienia takich zdarzeń towarzyszyło życiu ludzkiemu zawsze, a działanie w warunkach ryzyka jest atrybutem każdej gospodarki¹. Pewne formy ubezpieczeń rozwijały się już w starożytności, jednakże oparcie ich rozwoju na podstawach statystyki matematycznej zapewniło im realność i wiarygodność².

W niniejszym artykule zaprezentowano krótką analizę polskiego rynku ubezpieczeń w latach 1991-2008 ze względu na składki przypisane (podstawowy przychód), wypłacone odszkodowania i świadczenia (wypłacone zobowiązania) oraz rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe (bieżące i przyszłe zobowiązania), świadczące o możliwości zapewnienia realności ochrony ubezpieczeniowej. Podstawę analizy stanowią (zagregowane) dane statystyczne publikowane przez Komisję Nadzoru Finansowego, Główny Urząd Statystyczny oraz OECD. Celem analizy jest zweryfikowanie poziomu rozwoju polskiego rynku ubezpieczeń na tle innych państw OECD oraz UE, a także sprawdzenie realności ochrony ubezpieczeniowej na podstawie danych zagregowanych. Przedmiot

1. Por. Michalski T. [2000], s. 16.

2. Por. Łazowski J. [1934], s. 27-58.

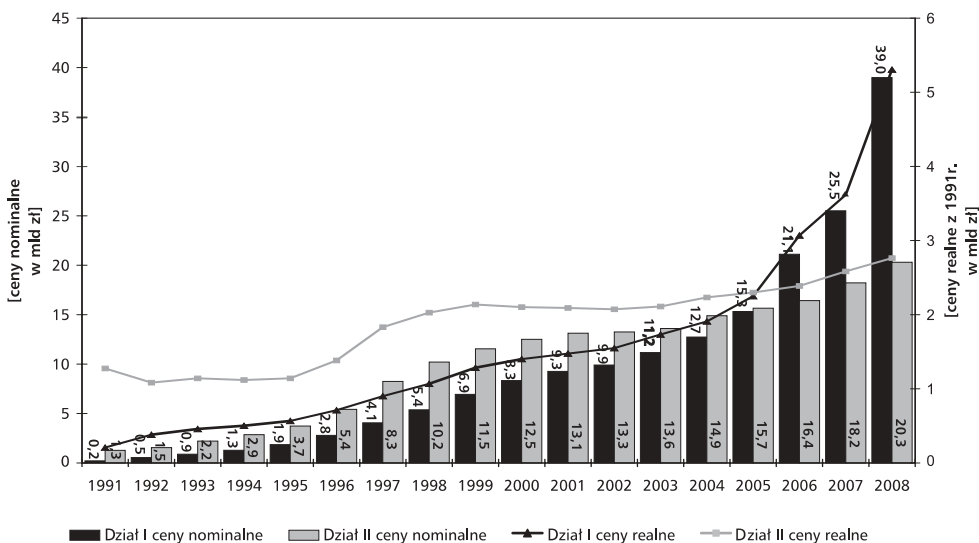
i zakres analizy obejmuje: składkę przypisaną, gęstość składki przypisanej (składka przypisana/osobę), wskaźnik penetracji (składka przypisana/PKB), odszkodowania i świadczenia wypłacone, rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe i wybrane wskaźniki określające adekwatność zawiązywanego poziomu rezerw. Wyżej wymienione charakterystyki zostaną zaprezentowane głównie w ujęciu brutto (ogółem, Dział I i Dział II ubezpieczeń).

Artykuł składa się z trzech części. Pierwsza ukazuje stan rozwoju naszego rynku ubezpieczeń za pomocą głównego przychodu zakładów ubezpieczeń, tj. składki przypisanej brutto oraz jej gęstości, a także wskaźnika penetracji. Część druga prezentuje zobowiązania zakładów ubezpieczeń wynikające z zawartych umów ubezpieczenia. W części trzeciej podjęto próbę weryfikacji realności gwarancji ochrony ubezpieczeniowej na podstawie wybranych zagregowanych wskaźników techniczno-ubezpieczeniowych. Na zakończenie przedstawione zostały wnioski z analizy.

1. Składka przypisana brutto

Według stanu na dzień 31 grudnia 2008 r. wartość składki przypisanej brutto w wartościach nominalnych w zakładach ubezpieczeń ogółem prowadzących działalność na terenie Polski była równa 59,3 mld zł (dział I - 39 mld zł, dział II 20,3 mld zł) i wzrosła 40 razy w stosunku do stanu na dzień 31 grudnia 1991 r., kiedy kształtowała się na poziomie 1,5 mld zł (Dział I - 0,2 mld zł, Dział II 1,3 mld zł). W wartościach realnych z 1991 r. wzrost ten nie był już tak gwałtowny (5,44 razy większy), gdyż składka przypisana brutto w zakładach ubezpieczeń ogółem w ujęciu realnym w 2008 r. wynosiła 8,07 mld zł (Dział I – 5,31 mld zł, Dział II 2,76 mld zł).

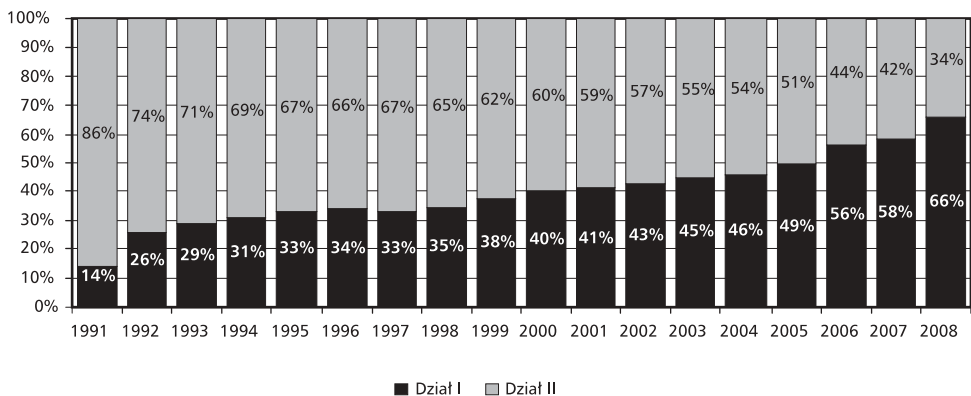
Wykres 1. Składka przypisana brutto zakładów ubezpieczeń w latach 1991 - 2008 (w mld zł)

Źródło: *Biuletyny roczne KNF (Rynek ubezpieczeń – zagregowane raporty finansowe zakładów ubezpieczeń)*.

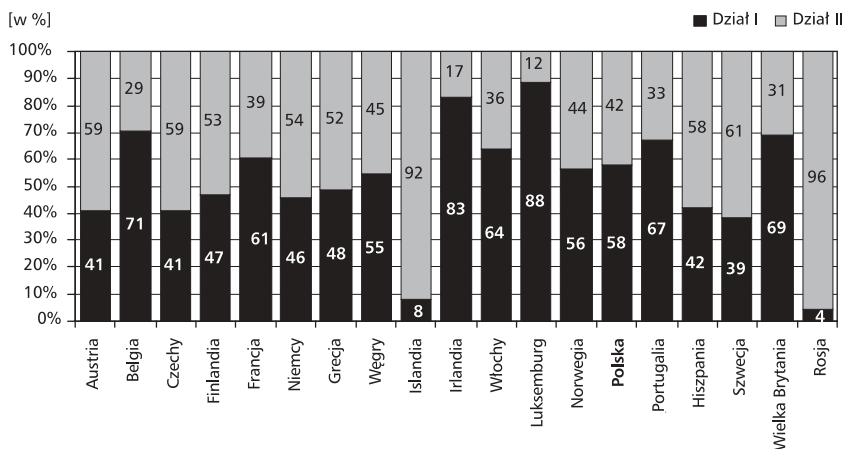
W strukturze składki przypisanej brutto zakładów ubezpieczeń ogółem na początku badania, tj. w 1991 r., dominujący udział (86 proc., 1,3mld zł) miał Dział II (ubezpieczenia majątkowe i pozostałe osobowe), który zmieniał się w okresie badania i na jego koniec, tj. w 2008 r. ukształtował się na poziomie 34 proc. (nominalnie 20,3 mld zł, realnie 2,76 mld zł). Analogicznie udział Działu I (ubezpieczenia na życie) w strukturze składki przypisanej brutto zakładów ubezpieczeń ogółem wynosił w 1991 r. 14 proc. (0,2mld zł) i 2008 r. 66 proc. (nominalnie 39 mld zł, realnie 5,31 mld zł). Wynika stąd, że ubezpieczenia na życie odgrywają coraz większe znaczenie na polskim rynku ubezpieczeń, co świadczy o jego rozwoju (Wykres 2, Wykres 2a). Analizując strukturę składki przypisanej brutto w ubezpieczeniach Działu I (ubezpieczenia na życie), można stwierdzić, że w latach 1991-2008 struktura ta ulegała zmianie w czasie i w 2008 r. największy udział stanowiły ubezpieczenia na życie związane z funduszem inwestycyjnym oraz ubezpieczenia wypadkowe i chorobowe (grupa 3, grupa 1, grupa 5; Wykres 3). Analizując strukturę składki przypisanej brutto w ubezpieczeniach Działu II (ubezpieczenia majątkowe), na podstawie względnego wskaźnika podobieństwa struktur dla lat 1998 i 2007, który wynosił 80,22 proc. można stwierdzić, że struktura ubezpieczeń była podobna. Największy udział stanowiły ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej wszelkiego rodzaju wynikające z posiadania i użytkowania pojazdów lądowych (grupa 10), następnie ubezpieczenia komunikacyjne lądowe (grupa 3) oraz ubezpieczenia szkód rzeczowych spowodowanych żywiołami oraz przez grad, mróz i inne przyczyny (grupa 8 i 9). Należy zauważyć, że na polskim rynku ubezpieczeń majątkowych rośnie udział ubezpieczeń kredytów, gwarancji ubezpieczeniowych i różnego rodzaju ryzyk finansowych (grupa 14-17, Wykres 3a).

Wykres 2. Struktura składki przypisanej brutto wg działów w latach 1991 - 2008 (w proc.)

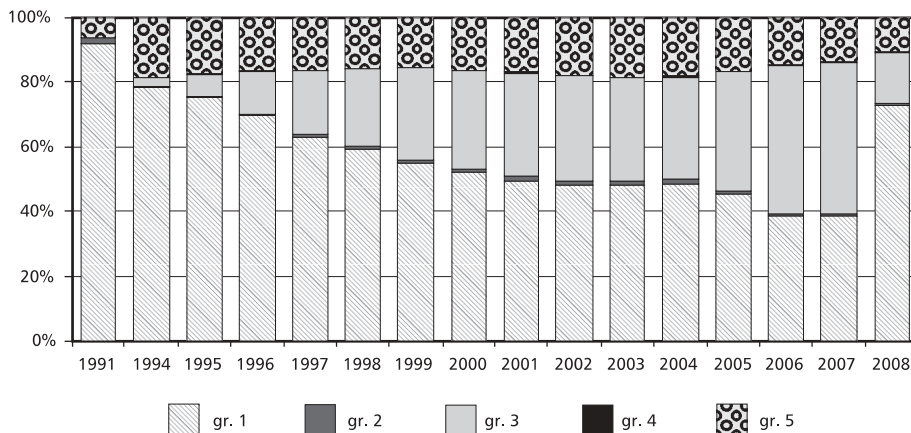
Źródło: *Biułetyny roczne KNF (Rynek ubezpieczeń – zagregowane raporty finansowe zakładów ubezpieczeń)*.

Wykres 2a. Struktura składki przypisanej brutto wg działów w 2007 r. w wybranych krajach OECD i Rosji (w proc.)

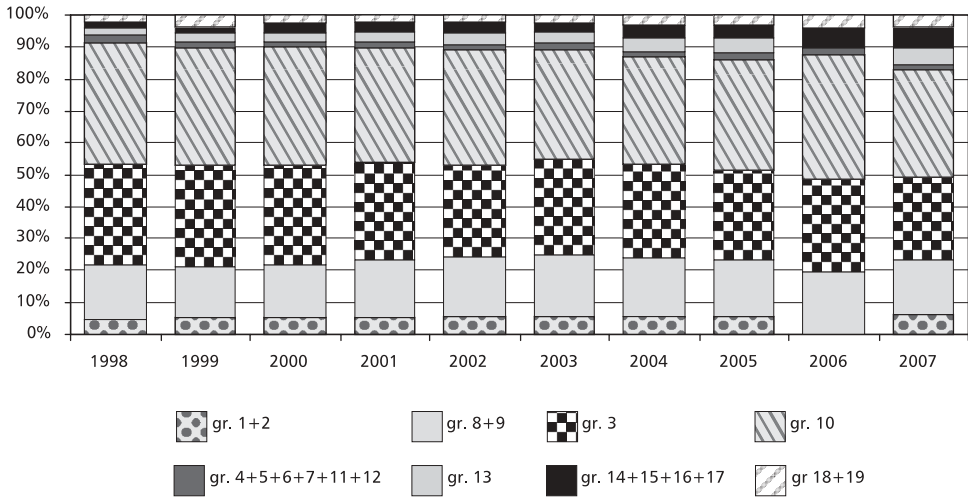
Źródło: OECD Insurance Statistics, 2008.

Wykres 3. Struktura składki przypisanej brutto w Dziale I w latach 1991 - 2008 (w proc.)

Źródło: Biuletyny roczne KNF (Rynek ubezpieczeń – zagregowane raporty finansowe zakładów ubezpieczeń).

Wykres 3a. Struktura składki przypisanej brutto w Dziale II w latach 1998 - 2007 (w proc.)

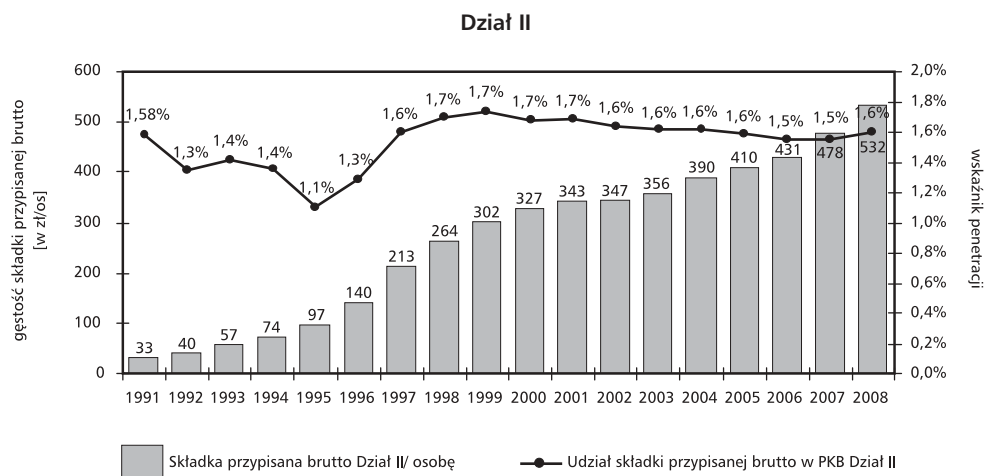
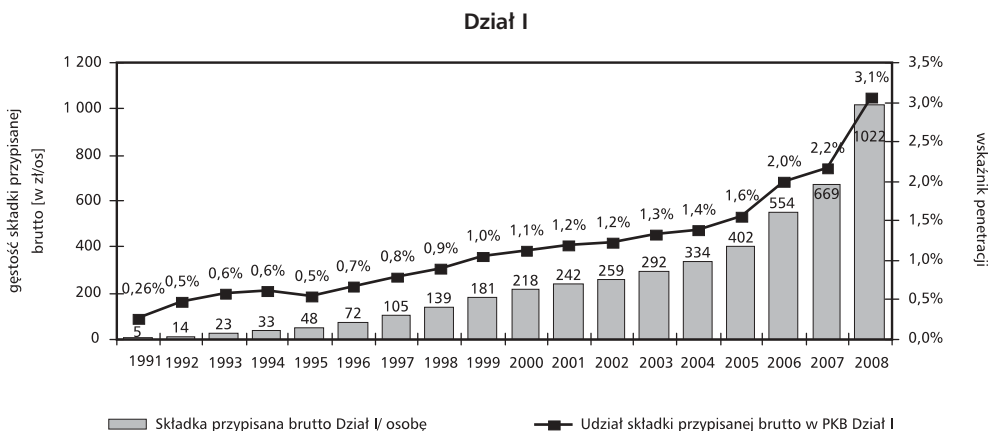

Źródło: Biuletyny roczne KNF (Rynek ubezpieczeń – zagregowane raporty finansowe zakładów ubezpieczeń).

W okresie badania składki przypisane brutto zakładów ubezpieczeń ogółem wzrastały średnio z roku na rok o 24,2 proc. w wartościach nominalnych (o 10,5 proc. w wartościach realnych z 1991 r.). Takie rosnące tempo wzrostu spowodowało, że składka przypisana brutto przypadająca na statystycznego mieszkańca Polski tzw. gęstość ubezpieczeń (ang. *desinity*), pozwalająca wnioskować o stopniu rozwoju świadomości ubezpieczeniowej, rosła także i odnotowano ją (w ujęciu nominalnym) w 1991r. na poziomie 39 zł/os (Dział I – 5 zł/os, Dział II – 33 zł/os), a w 2008 roku 1555zł/os (Dział I – 1 022 zł/os, Dział II – 533 zł/os, Wykres 4 i 5). Należy zaznaczyć, że w tym okresie ludność naszego kraju wynosiła odpowiednio 38,309 mln osób oraz 38,136 mln osób (czyli, zmalała o 173 324 osoby). Jedną z wielu miar porównujących rozwój ubezpieczeń w różnych krajach jest wskaźnik penetracji rynku (ang. *penetration*) opisujący udział składki przypisanej brutto w PKB, który ilościowo charakteryzuje rolę, jaką ubezpieczenia spełniają w całej gospodarce narodowej³. Składka przypisana brutto ogółem (Dział I i Dział II) stanowiła w 1991 roku 1,83 proc. PKB równego 81 mld zł (Dział I – 0,26 proc. i Dział II – 1,58 proc.), a w 2008 roku 4,7 proc. PKB równego 1 273 mld zł (Dział I – 3,1 proc. i Dział II – 1,6 proc., Wykres 4 i 5).

3. Por. Pajewska R. [2001], s. 59-60.

Wykres 4. i 5. Składka przypisana brutto przypadająca na jednego mieszkańca Polski oraz wskaźnik penetracji rynku ubezpieczeniowego wg działów ubezpieczeń w latach 1991 - 2008 [w zł/os; proc.]

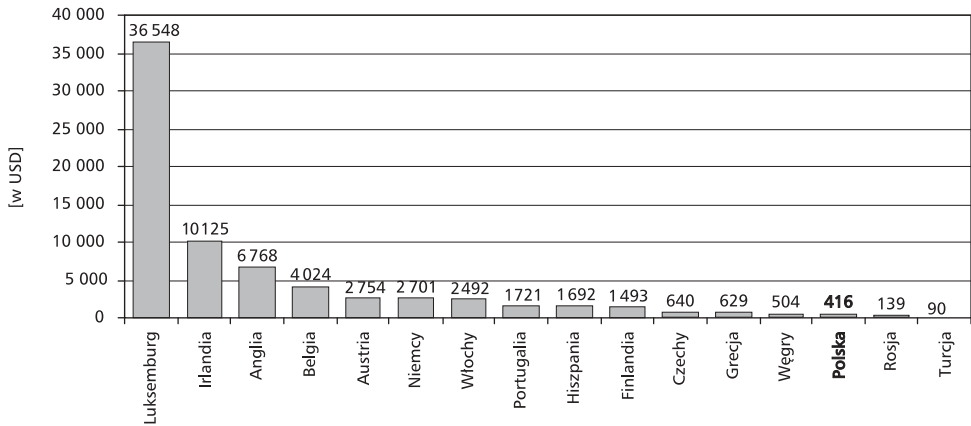

Źródło: Biuletyny roczne KNF (Rynek ubezpieczeń – zagregowane raporty finansowe zakładów ubezpieczeń) oraz Raporty GUS.

Z analizy poziomu składki przypisanej brutto na jednego mieszkańca kraju w 2007 roku w wybranych państwach OECD i Rosji wynika, że najwyższy poziom zjawiska odnotowano w Luksemburgu (36 548 USD), a najniższy w Turcji (90 USD). W Polsce w badanym okresie odnotowano poziom równy 416 USD (1147 zł), który był trzeci od końca (Wykres 6).

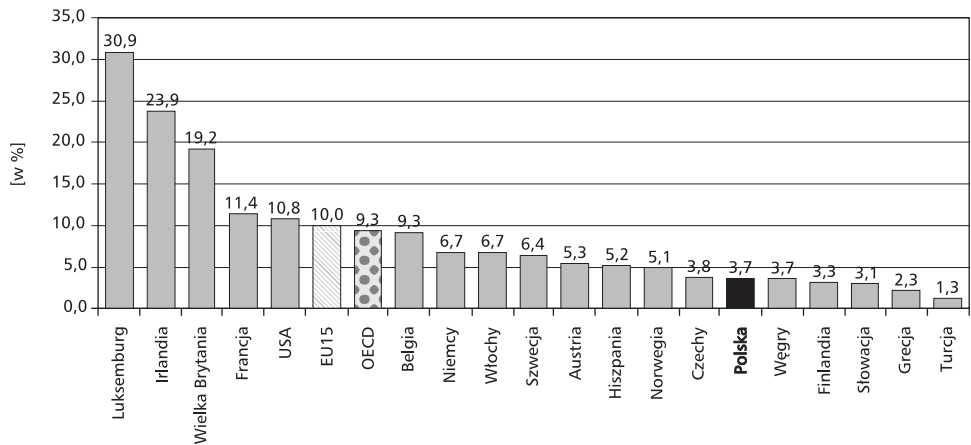
Średni poziom wskaźnika penetracji w 2007 roku wynosił w krajach OECD 9,3 proc., w Unii Europejskiej (15) odpowiednio 10,3 proc., podczas gdy w Polsce wskaźnik ten był równy 3,7 proc. (Wykres 7).

Wykres 6. Wskaźnik gęstości ubezpieczeń w wybranych krajach OECD i Rosji w 2007 r. (w USD)

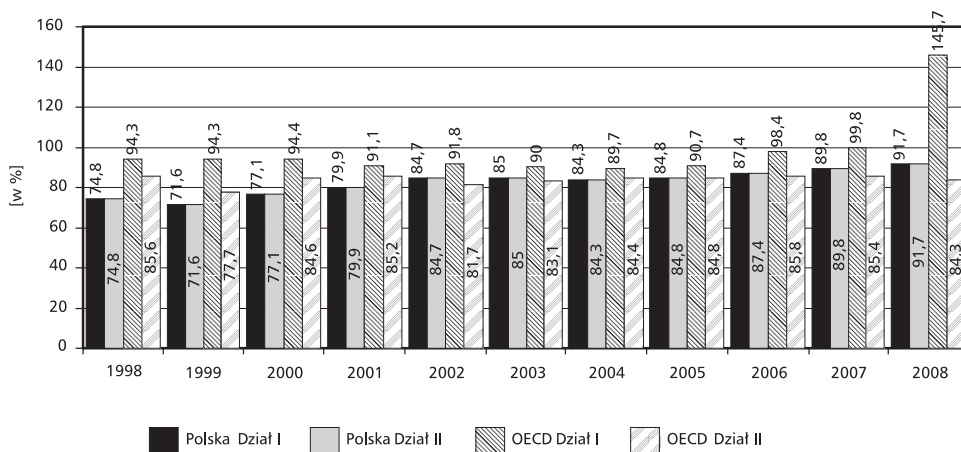
Źródło: OECD Insurance Statistics, 2008.

Wykres 7. Wskaźnik penetracji w wybranych krajach OECD w 2007 r. (w proc.)

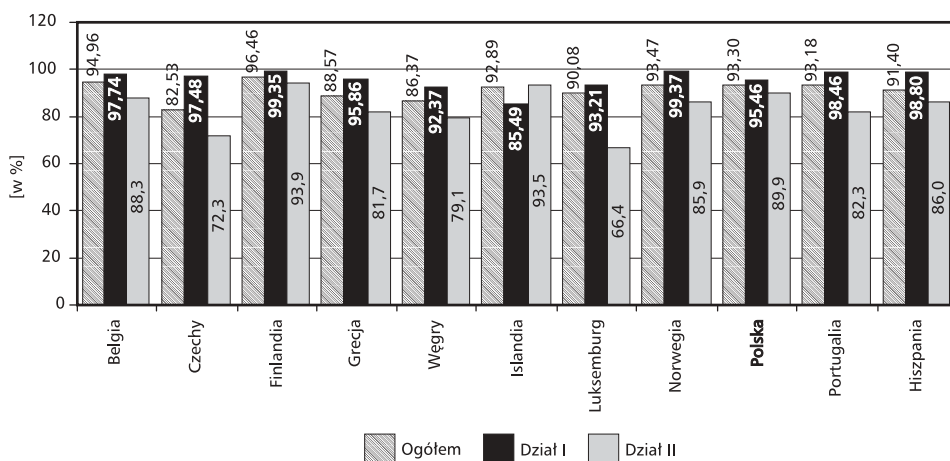
Źródło: OECD Insurance Statistics, 2008.

Wykres 8. Wskaźnik retencji składki przypisanej w Polsce i w krajach OECD wg działów w latach 1998-2008 (w proc.)

Źródło: OECD Insurance Statistics, 2008.

Wykres 9. Wskaźnik retencji składki przypisanej w wybranych krajach OECD w 2007 r. (w proc.)

Źródło: OECD Insurance Statistics, 2008.

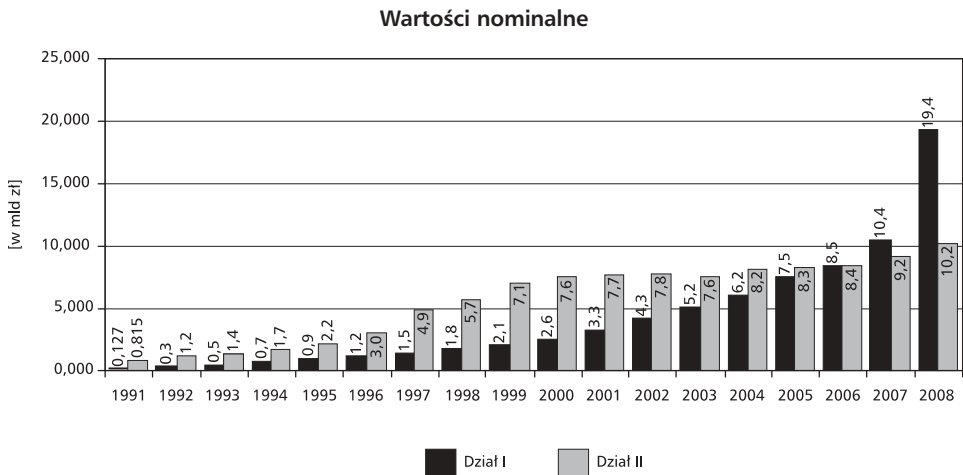
Podsumowując powyższe wnioski można stwierdzić, że polski rynek ubezpieczeń, chociaż w okresie 18 lat znacznie się rozwinął, to jednak jest on wciąż rynkiem rozwijającym się (tak jak rynek czeski, słowacki i węgierski). Rynek ten odstaje jeszcze od norm europejskich, co potwierdzają wskaźniki penetracji i gęstości ubezpieczeń różnych krajów OECD (Wykres 6, Wykres 7) oraz niskie poziomy wypłaconych odszkodowań i świadczeń

(Wykres 13). Taka sytuacja, jest wynikiem m.in. tego, że zakłady ubezpieczeń prowadzące działalność na terenie naszego kraju korzystają z reasekuracji jeszcze w niewielkim stopniu o czym świadczą wskaźniki retencji składek przypisanych (Wykres 8 i 9)⁴.

2. Zobowiązania zakładów ubezpieczeń

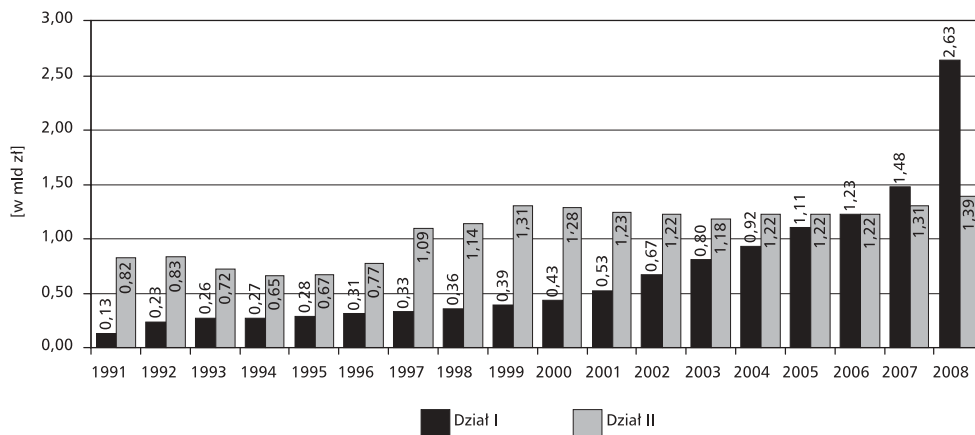
Według stanu na dzień 31 grudnia 2008 r. wartość wypłaconych odszkodowań i świadczeń brutto wszystkich zakładów ubezpieczeń prowadzących działalność na terenie Polski wyniosła w wartościach nominalnych 29,6 mld zł (Dział I – 19,4 mld zł, Dział II 10,2 mld zł) i wzrosła 31,4 razy w stosunku do stanu na dzień 31 grudnia 1991 r., kiedy kształtowała się na poziomie 0,94 mld zł (Dział I – 0,12 mld zł, Dział II – 0,82 mld zł). W wartościach realnych z 1991 r. wzrost ten nie był już tak gwałtowny (4,36 razy większy), gdyż wartość wypłaconych odszkodowań i świadczeń w zakładach ubezpieczeń ogółem w ujęciu realnym w 2008 r. była równa 4,03 mld zł (Dział I – 2,63 mld zł, Dział II 1,39 mld zł, Wykres 10 i 11). W strukturze wypłaconych odszkodowań i świadczeń brutto w 1991 r., dominował Dział II (ubezpieczenia majątkowe) – 87 proc., którego udział zmieniał się w okresie badania i ostatecznie w 2008 r. ukształtował się na poziomie 35 proc. Analogicznie udział Działu I (ubezpieczenia życiowe) w strukturze wypłaconych odszkodowań i świadczeń brutto w 1991 i 2008 roku wynosił odpowiednio 13 proc. i 65 proc. (Wykres 12). Wynika stąd, że na polskim rynku ubezpieczeń w 2008 r. główne zobowiązania ubezpieczycieli były z tytułu ubezpieczeń życiowych (Wykresy 10, 11, 12).

Wykres 10. i 11. Wypłacone odszkodowania i świadczenia brutto wg działów w latach 1991 - 2008 (wartości nominalne i realne, w mld zł)

4. Por. Kowalczyk-Lizak P. [2005], s. 277.

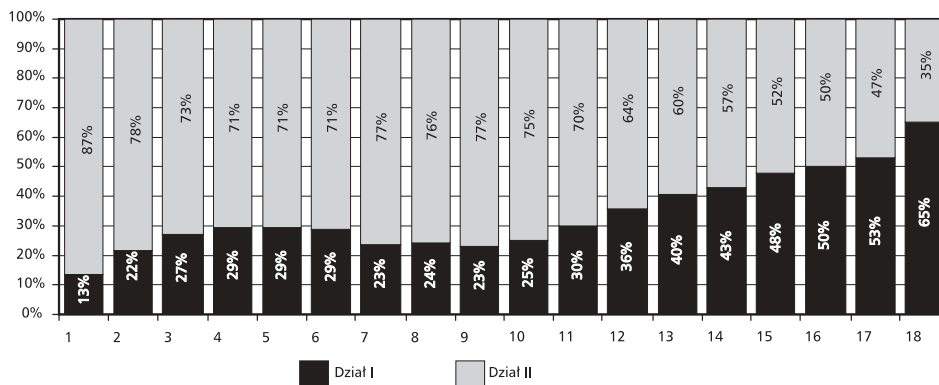
Wartości realne

Źródło: Biuletyny roczne KNF (Rynek ubezpieczeń – zagregowane raporty finansowe zakładów ubezpieczeń).

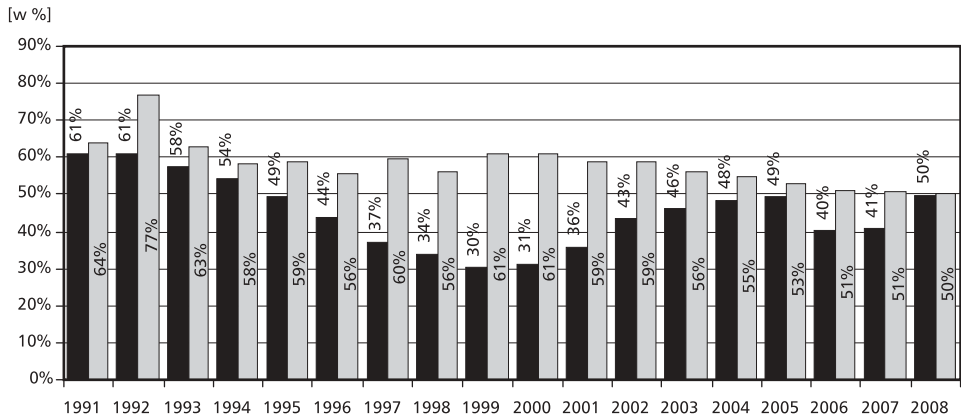
Udział wypłaconych odszkodowań i świadczeń brutto w składce przypisanej brutto w 1991 r. wynosił 64 proc. (Dział I – 61 proc., Dział II – 64 proc.) i zmienił się w okresie badania tak, że w 2008 r. ukształtował się na poziomie 50 proc. (Dział I – 50 proc., Dział II – 50 proc., Wykres 13).

Wykres 12. Struktura wypłaconych odszkodowań i świadczeń brutto zakładów ubezpieczeń w latach 1991 - 2008 (w mld zł)

Źródło: Biuletyny roczne KNF (Rynek ubezpieczeń – zagregowane raporty finansowe zakładów ubezpieczeń).

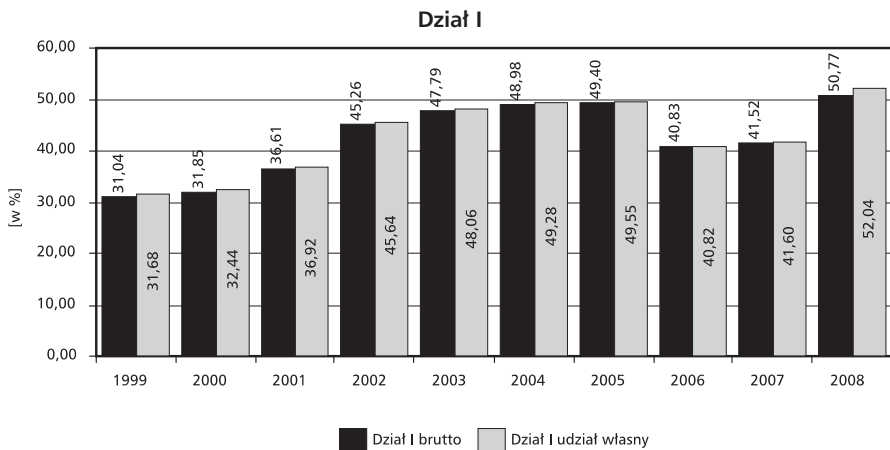
Wykres 13. Udział wypłaconych odszkodowań i świadczeń brutto w składce przypisanej brutto wg działów w latach 1991 - 2008 (w proc.)

Źródło: Biuletyny roczne KNF (Rynek ubezpieczeń – zagregowane raporty finansowe zakładów ubezpieczeń).

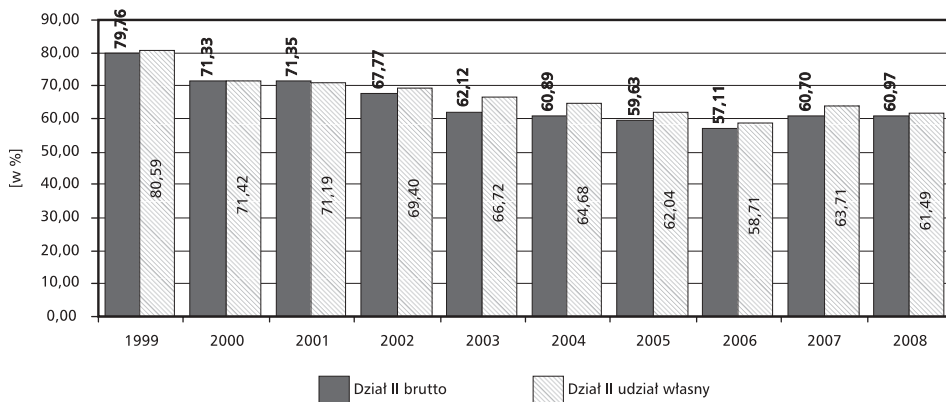
W okresie badania wypłacone odszkodowania i świadczenia brutto zakładów ubezpieczeń ogółem wzrastały średnio z roku na rok o 22,5 proc. w wartościach nominalnych (a w latach 1994-2008 średnio o 10,5 proc. rocznie w wartościach realnych z 1991 r.). Wynika stąd, że odszkodowania i świadczenia rosły wolniej niż składka przypisana o 1,8 pkt. procentowego. Miarami względnymi opisującymi wypłacone odszkodowania i świadczenia są współczynniki szkodowości⁵, które w latach 1999-2008 kształtowały się na poziomie od 47,9 do 58 proc. (Dział I od 31 do 49,6 proc., Dział II od 57,1 do 80,6 proc., Wykres 14. i 15.).

Wykres 14. i 15. Współczynniki szkodowości zakładów ubezpieczeń brutto i na udziale własnym wg działów w latach 1991 - 2008 (w proc.)

5. Współczynnik szkodowości brutto = ((Odszkodowania i świadczenia wypłacone brutto + zmiana stanu rezerw na niewypłacone odszkodowania i świadczenia brutto) / składka zarobiona brutto) * 100%.

Dział II

Źródło: Biuletyny roczne KNF (Rynek ubezpieczeń – zagregowane wskaźniki efektywności zakładów ubezpieczeń).

W przeszłości wszystkie szkody majątkowe zaistniałe i zgłoszone w danym roku kalendarzowym pokrywane były ze składek przypisanych z tego samego roku. Z biegiem lat odpowiedzialność ubezpieczycieli wydłużała się coraz bardziej. Współcześnie można zgłaszać szkody nawet po kilku latach od zakończenia ochrony ubezpieczeniowej⁶. To jest główny powód zawiązywania funduszu rezerwowego przez ubezpieczycieli, zwanego rezerwami techniczno-ubezpieczeniowymi (TU). W Polsce rezerwy TU zawiązywane są obligatoryjnie⁷ i „są przeznaczone na pokrycie bieżących i przyszłych zobowiązań wynikających z zawartych umów ubezpieczenia”⁸. Ich głównym celem jest **zapewnienie realności gwarancji ochrony ubezpieczeniowej ubezpieczonym oraz zapewnienie wypłacalności zakładom ubezpieczeń**⁹. Warto podkreślić, że rezerwy ubezpieczeniowe wpływają na wynik finansowy zakładu ubezpieczeń i mogą być zawyżane w celu odprowadzania niższych podatków i przeniesienia zysków na kolejne okresy sprawozdawcze¹⁰ lub zaniżane w celu zwiększenia zysku i ukazania lepszej kondycji finansowej ubezpieczyciela. Jednakże, zjawisko zaniżania rezerw uznawane jest za niekorzystne, gdyż może spowodować zachwianie gwarancji ochrony ubezpieczeniowej i w efekcie doprowadzić do upadłości zakładu ubezpieczeń. Należy zwrócić uwagę, że zaniżenie funduszu rezerwowego mogłoby zmierzać do uzyskania większej konkurencyjności polis na rynku ubezpieczeniowym. Ale większy portfel niedoszacowanych polis, w dłuższym horyzoncie czasowym, może zwiększyć prawdopodobieństwo ruiny zakładu ubezpieczeń.

6 Maksymalny okres zgłoszenia szkody, zgodnie z KC, to 3 lata, a zgodnie z KK, to 10 lat od przestępstwa.

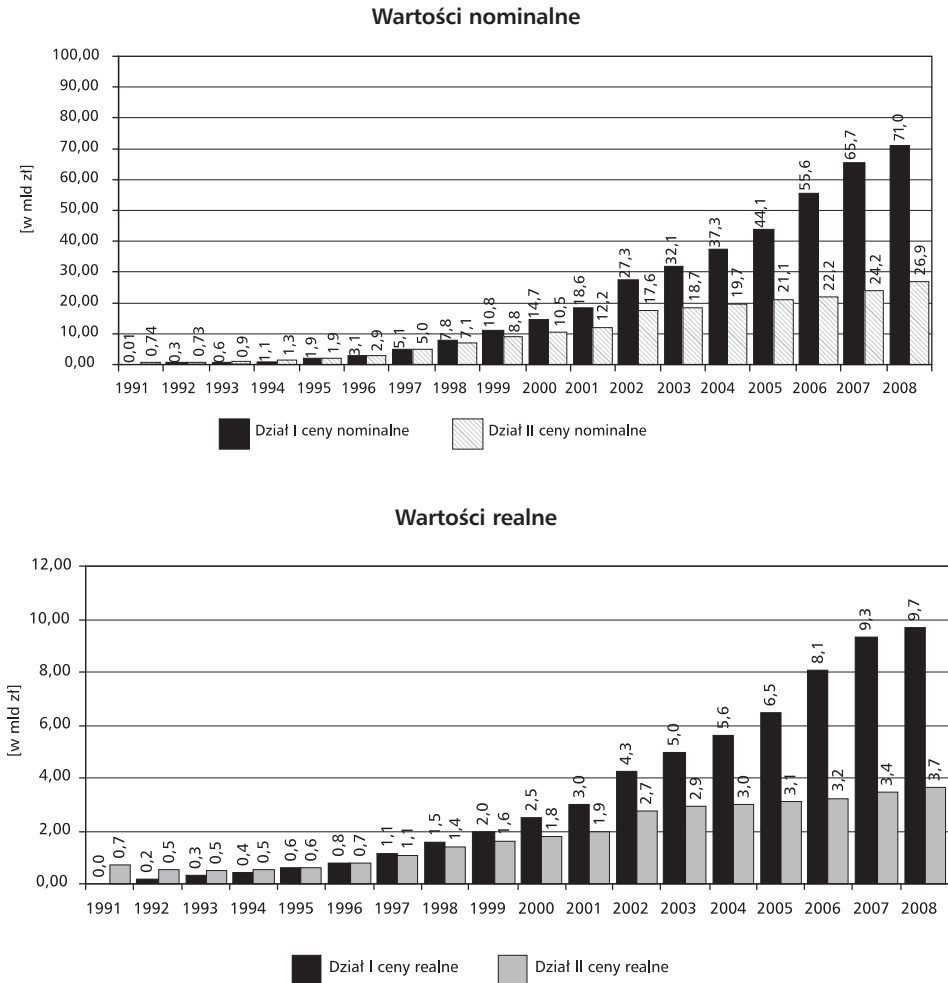
7. Art. 149 ustawy z dnia 23 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej (Dz.U. nr 124 poz. 1154).

8. j.w., art. 151 ust. 1.

9. Por. Gąsioriewicz L. [2000], s. 243-247.

10. Por. Ronka-Chmielowiec W. [1997], s. 128-129.

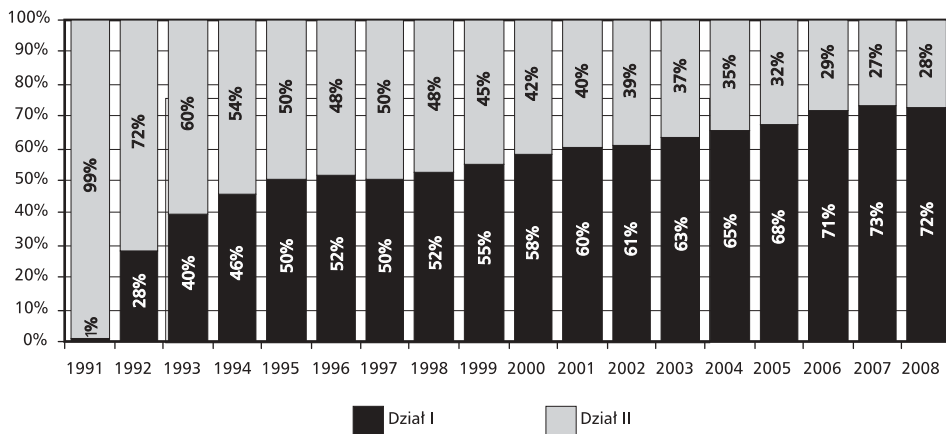
Wykres 16. i 17. Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe brutto wg działów w latach 1991 - 2008 (wartości nominalne i realne, w mld zł)

Źródło: Biuletyny roczne KNF (Rynek ubezpieczeń – zagregowane raporty finansowe zakładów ubezpieczeń).

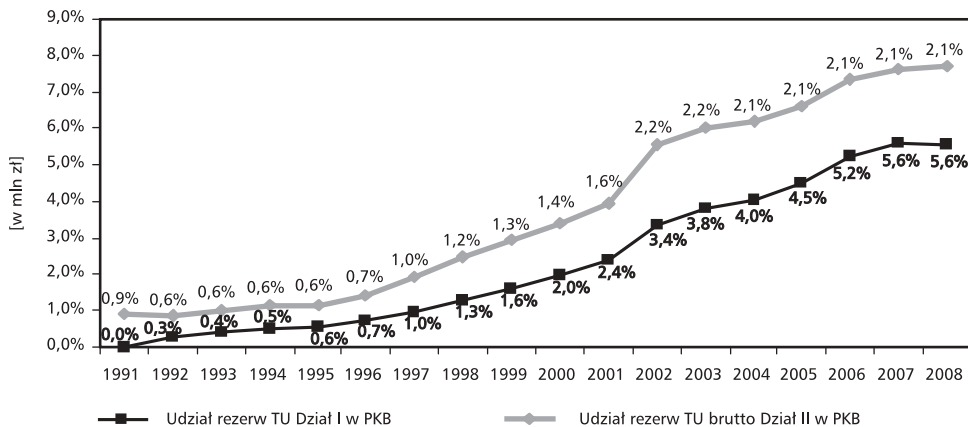
Według stanu na dzień 31 grudnia 2008 r. wartość rezerw TU brutto zakładów ubezpieczeń ogółem prowadzących działalność na terenie Polski wynosiła w wartościach nominalnych 97,9 mld zł (Dział I – 71 mld zł, Dział II 26,9 mld zł) i wzrosła 130,67 razy w stosunku do stanu na dzień 31 grudnia 1991 r., kiedy kształtowała się na poziomie 0,75 mld zł (Dział I - 0,01 mld zł, Dział II – 0,74 mld zł). W wartościach realnych z 1991 r. wzrost ten nie był już tak bardzo gwałtowny (17,78 razy większy), gdyż w 2008 r. poziom rezerw TU brutto w zakładach ubezpieczeń ogółem w cenach realnych wynosił 13,33 mld zł (Dział I – 9,66 mld zł, Dział II 3,67 mld zł, Wykres 16 i 17).

Wykres 18. Struktura rezerw techniczno-ubezpieczeniowych brutto w latach 1991 - 2008 (w proc.)

Źródło: Biuletyny roczne KNF (Rynek ubezpieczeń – zagregowane raporty finansowe zakładów ubezpieczeń).

Wykres 19. Udział rezerw techniczno-ubezpieczeniowych brutto wg działów w PKB w latach 1991 - 2008 (w proc.)

Źródło: Biuletyny roczne KNF (Rynek ubezpieczeń – zagregowane raporty finansowe zakładów ubezpieczeń) oraz Raporty GUS.

Ze struktury rezerw TU brutto (Wykres 18) wynika, że na początku badania, tj. w 1991 r. dominujący udział (99 proc., 0,74 mld zł) miał Dział II (ubezpieczenia majątkowe), który zmieniał się w okresie badania i ostatecznie w 2008 r. ukształtował się na poziomie 28 proc. (nominalnie 26,9 mld zł, realnie 3,67 mld zł). Analogicznie udział Działu I (ubezpieczenia życiowe) w strukturze rezerw brutto wynosił odpowiednio w 1991 r. 1 proc. (0,01 mld zł) i w 2008 r. 72 proc. (nominalnie 71 mld zł, realnie 9,66 mld zł). W badanym okresie rezerwy TU brutto zakładów ubezpieczeń ogółem wzrastały średnio z roku na rok o 33,2 proc. w wartościach nominalnych (o 18,4 proc. w wartościach realnych z 1991 r.). Udział rezerw TU brutto ogółem stanowił w 1991 r. 0,92 proc. PKB (Dział I – 0,01 proc. i Dział II – 0,92 proc.) równego 81 mld zł, a w 2008 r. 7,72 proc. PKB (Dział I – 5,6 proc. i Dział II – 2,12 proc.) równego 1 273 mld zł (Wykres 19). Tak znaczne zasoby finansowe wymagają odpowiedniej polityki zarządzania w zakładach ubezpieczeń oraz jej kontroli ze strony państwa.

3. Ocena adekwatności zawiązywanego poziomu rezerw techniczno-ubezpieczeniowych

Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe (TU) obok stanu lokat, marginesu wypłacalności i reasekuracji, są jednym z kryteriów oceny zakładów ubezpieczeniowych. Do sprawdzenia poprawności zawiązywanego funduszu rezerwowego wykorzystywane są m.in. wskaźniki ekonomiczno-ubezpieczeniowe, które można podzielić na techniczno-ekonomiczne (WTE) i techniczno-ubezpieczeniowe (WTU)¹¹. Podstawowym wskaźnikiem WTE porównującym stan rezerw TU ze środkami stanowiącymi ich pokrycie był¹², od 1991.01.01 do 2000.12.31, wskaźnik pokrycia funduszu ubezpieczeniowego lokatami¹³ (wskaźnik lokat, wskaźnik realności ochrony ubezpieczeniowej), a od 2001.01.01 jest wskaźnik pokrycia rezerw techniczno-ubezpieczeniowych aktywami¹⁴. Zamiana ta wynikała z dostosowania polskiego prawa do dyrektyw Rady Unii Europejskiej i podwyższenia bezpieczeństwa. Wykaz aktywów został zaktualizowany w 2003 r. w wyniku przystąpienia Polski do UE i nowelizacji ustawy ubezpieczeniowej¹⁵. Druga grupa wskaźników WTU dzieli się na stopę rezerw techniczno-ubezpieczeniowych, stopę rezerwy składki oraz stopę rezerw na niewypłacone odszkodowa-

11. Por. Gąsioriewicz L. [2009], s. 248-253; Wieteska S. [2004], s. 162-180.

12. Ustawa ubezpieczeniowej z 1990 r. (Dz.U. nr 59 poz. 344) oraz Rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 22 grudnia 2000 r. w sprawie zezwolenia ogólnego na uznawanie za aktywa stanowiące pokrycie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych aktywów znajdujących się poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. nr 121 poz. 1294).

13. (Lokaty na pokrycie funduszu ubezpieczeniowego / fundusz ubezpieczeniowy) * 100%.

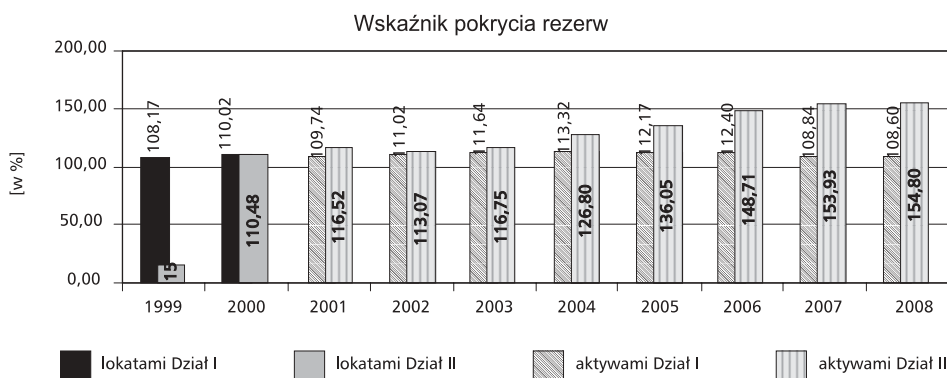
14. Od 2001 r.: (Aktywa na pokrycie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych + 50% udziału reasekuratorów w rezerwach / rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe) * 100%, od 2002 r. (Aktywa na pokrycie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych / rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe) * 100%.

15. Art. 154 ust. 6 Ustawy z dnia 23 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej (Dz.U. nr 124 poz. 1151).

nia. Do podstawowych miar pierwszej grupy należy stopa rezerw technicznych¹⁶ (tzw. wskaźnik dźwigni ubezpieczeniowej) oraz wskaźnik ogólny zabezpieczenia (wskaźnik zabezpieczenia wypłat odszkodowań i świadczeń)¹⁷. Wskaźniki te ukazują stopień zabezpieczenia potencjalnych zobowiązań w stosunku do rozmiaru prowadzonej działalności oraz pokazują, kiedy fundusz rezerwowy jest niedoszacowany, a kiedy niedokapitalizowany¹⁸.

Wartości zagregowanych wskaźników efektywności dla zakładów ubezpieczeń ogółem oraz w podziale na działy ubezpieczeń publikowane są w Biuletynach rocznych KNF (Rynek ubezpieczeń 2000 - 2008)¹⁹.

Wykres 20. Wskaźnik pokrycia funduszu ubezpieczeniowego lokatami i wskaźnik pokrycia rezerw techniczno-ubezpieczeniowych brutto aktywami wg działów w latach 1991 - 2008 (w proc.)

Źródło: Biuletyny roczne KNF (Rynek ubezpieczeń – zagregowane wskaźniki efektywności zakładów ubezpieczeń).

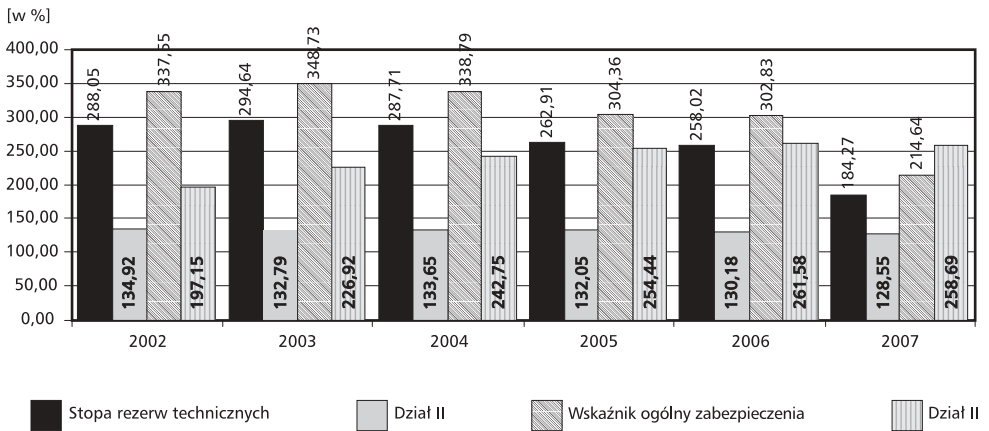
16. (Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe na udziale własnym / składka przypisana na udziale własnym)* 100%.

17. (Fundusz ubezpieczeniowy + kapitały własne / składka przypisana na udziale własnym) * 100%.

18. Por. Kowalczyk-Lizak P. [2005], s. 270-277.

19. Ocena poziomu kalkulowanych wskaźników jest przedstawiona np. w *Metodologii analizy finansowej zakładów ubezpieczeń* [2001].

Wykres 21. Stopa rezerw technicznych i wskaźnik ogólny zabezpieczenia zakładów ubezpieczeń wg działów w latach 2002 - 2008 (w proc.)

Źródło: Biuletyny roczne KNF (Rynek ubezpieczeń - zagregowane wskaźniki efektywności zakładów ubezpieczeń).

Z analizy wskaźników pokrycia rezerw TU w latach 1999-2008 wynika, że środki stanowiące pokrycie zobowiązań ubezpieczycieli były zawiązywane na odpowiednio bezpiecznym poziomie (powyżej 100 proc., Wykres 2.). W latach 2002-2008 stopa rezerw technicznych i wskaźnik ogólny zabezpieczenia także kształtowały się na pożądanym poziomie (odpowiednio powyżej 100 i 150 proc., Wykres 21). Z tego powodu, można by stwierdzić, że zawiązywane przez zakłady ubezpieczeń rezerwy TU ogółem zapewniały gwarancję realności ochrony ubezpieczeniowej. Jednakże, należy zaznaczyć, że w badanym okresie odnotowano upadłość kilku zakładów ubezpieczeń, czego nie ukazują prezentowane zagregowane wskaźniki, a która była m.in. wynikiem nieodpowiednich wymogów kapitałowych i słabości polskiego systemu zawiązywania rezerw TU (szczególnie na początku lat dziewięćdziesiątych)²⁰. Warto podkreślić, że pod koniec XX w. na międzynarodowym rynku ubezpieczeń wzrosło zainteresowanie metodami oceny kondycji finansowej zakładów ubezpieczeń²¹. W tym okresie w UE został zrealizowany i wdrożony projekt Wyptalność I (mający na celu m.in. wprowadzenie harmonizacji w zakresie wymogów kalkulacji marginesu wyptalności, aby zasady wyptalności były spełnione w każdym czasie²²), który niestety nie sprostął założeniom oraz zostały rozpoczęte prace nad realizacją projektu Wyptalność II (mającego na celu m.in. stworzenie nowego systemu wymagań

20. Por. Wieteska S. [1998], s. 3-8.

21. M.in. wielowskaźnikowymi systemami wczesnego ostrzegania i modelami statystyki wielowymiarowej.

22. Por. Borda M. [2004], s. 52-55.

kapitałowych dla zakładów ubezpieczeń i kompleksowej oceny wypłacalności firm ubezpieczeniowych), który ma zostać wdrożony w krajach UE i Europejskiego Obszaru Gospodarczego na koniec 2012 r.²³.

Zakończenie

Analiza wykazała, że polski rynek ubezpieczeń w warunkach gospodarki wolnorynkowej jest, po 18 latach istnienia, wciąż rynkiem rozwijającym się, na którym w 2008 r.: składka przypisana brutto przypadająca na statystycznego mieszkańca Polski wynosiła 1555 zł i należała do najniższych w krajach OECD, wypłacone odszkodowania i świadczenia były niewysokie (ich maksymalny udział w składce przypisanej stanowił w Dziale I – 61 proc. i Dziale II – 77 proc.), a udział składki przypisanej brutto zakładów ubezpieczeń ogółem w PKB był równy 4,7 proc., co stanowiło niecałe 50 proc. średniej w UE z 2007 r. Dodatkowo, wskaźnik retencji składki przypisanej przekroczył w ostatnim roku badania poziom 96 proc. w Dziale I i 91 proc. w Dziale II, co świadczyło o tym, że polskie zakłady ubezpieczeń korzystają z reasekuracji w niewielkim stopniu. Zjawisko to można uznać za niekorzystne dla ubezpieczonych, gdyż zmniejsza gwarancję realności ochrony ubezpieczeniowej, ale jednocześnie zapewnia ubezpieczycielom większe profity²⁴. Z krótkiej analizy adekwatności zawiązywanych poziomów rezerw TU na poczet bieżących i przyszłych szkód wynika, że aktywa stanowiące te zobowiązania lokowane były na odpowiednim poziomie oraz fundusz ubezpieczeniowy stanowił bezpieczny udział składki przypisanej na udziale własnym.

Na zakończenie należy stwierdzić, że powyższe badanie nie wyczerpało problemu i dlatego warto je kontynuować w przyszłości (szczególnie, że sytuacja polskiego sektora ubezpieczeń w 2009 r. uległa dość istotnym zmianom) np. w zakresie wypłacalności zakładów ubezpieczeń i struktury rynku ubezpieczeń ogółem (liczby towarzystw ubezpieczeniowych i zatrudnienia w tych towarzystwach w przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców, udziału w rynku największej firmy wg działów i zebranej składki, koncentracji rynku tj. udziału w rynku pięciu największych towarzystw ubezpieczeniowych wg działów, udziału zagranicznych ubezpieczycieli w rynku wg działów, udziału poszczególnych państw w rynku ubezpieczeń wg działów)²⁵.

23 Por. Bijak W. [2009], s. 10-11.

24. Por. Ronka-Chmielowiec W. [2003].

25. Por. Pajewska R. [2001], s. 39-68.

Wykaz źródeł

- Bijak W. [2009], *Praktyczne metody badania niewypłacalności zakładów ubezpieczeń*, Oficyna Wydawnicza Szkoła Główna Handlowa w Warszawie.
- Borda M. [2004], *System wypłacalności zakładów ubezpieczeń na rynku polskim, a dyrektywy regulujące wypłacalność firm ubezpieczeniowych w Unii Europejskiej* [w:] „Zarządzanie finansami w zakładach ubezpieczeń”, pod red. Ronka-Chmielowiec W., Wyd. Branta, Bydgoszcz-Wrocław.
- Gąsiorkiewicz L. [2000], *Finanse przedsiębiorstwa ubezpieczeniowego* [w:] „Podstawy Ubezpieczeń. Tom I – mechanizmy i funkcje”, pod red. Monkiewicz J., Wyd. Poltext, Warszawa.
- Gąsiorkiewicz L. [2009], *Finanse zakładów ubezpieczeń majątkowych. Teoria i praktyka*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa.
- Kowalczyk-Lizak P.[2005], *Analiza rezerw techniczno-ubezpieczeniowych w zakładach ubezpieczeń majątkowych* [w:] Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu nr 1088, Wrocław.
- Łazowski J. [1998], *Wstęp do nauki o ubezpieczeniach*, adaptacja i redakcja naukowa Mogliński W.W., Wyd. Prawnicze LEX, Sopot.
- Metodologia analizy finansowej zakładów ubezpieczeń* [2001], Państwowy Urząd Nadzoru Ubezpieczeń, Warszawa.
- Michalski T. [2000], *Ryzyko działalności człowieka* [w:] „Podstawy Ubezpieczeń. Tom I - mechanizmy i funkcje”, pod red. Monkiewicz J., Wyd. Poltext, Warszawa.
- Pajewska R. [2001], *Wybrane cechy diagnostyczne – opis i charakterystyka* [w:] „Ubezpieczenia gospodarcze w Polsce i w Unii Europejskiej” pod red. Michalski T., Wyd. Difin, Warszawa.
- Raport o wypłacalności zakładów ubezpieczeń według stanu na dzień 31.12.2007 r.* [2008], Komisja Nadzoru Finansowego, Warszawa.
- Ronka-Chmielowiec W. [1997], *Ryzyko w ubezpieczeniach – metody i oceny*, Wyd. Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław.
- Ronka-Chmielowiec W. [2003], *Proces ryzyka w działalności ubezpieczeniowej a teoria ruiny – uwagi* [w:] Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław.
- Wieteska S. [1998], *Konsekwencje Rozporządzenia Miniasta Finansów z dnia 27.12.1990r. w sprawie zasad rachunkowości ubezpieczeniowej*, „Wiadomości ubezpieczeniowe” nr 3 A, s. 3-8.
- Wieteska S. [2004], *Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe zakładów ubezpieczeń majątkowo-osobowych*, Wyd. Branta, Bydgoszcz - Łódź.

Development of Polish insurance market in the period 1991-2008 – SUMMARY

A short analysis of gross premium written, gross indemnities and benefits paid as well as insurers' gross provisions for the period 1991-2008, has been presented in the paper in order to examine the level of development of the Polish insurance market, as compared to other OECD and EU countries, and to assess the real protection provided by insurance. The

analysis has shown the Polish insurance market to be a developing one, whereby the gross premium written per capita amounted to 1555 PLN, belonging to the lowest ones within OECD countries, indemnities and benefits paid were not high (58 per cent), and the share of the insurers' gross premium written amounted to 4,7 per cent of GDP (which was not even a half of the EU average amounting to 10 per cent in 2007), and the assets constituting insurers' provision coverage were invested at appropriate level where the insurance fund constituted a safe share of premium written net of reinsurance (although a number of insurers bankrupted in the nineties); retention ratios of premium, indemnities, benefits and insurers' provisions, proved reinsurance not to be largely used by the Polish insurers.

*Mgr **AGNIESZKA POBŁOCKA** jest asystentką w Katedrze Statystyki na Wydziale Zarządzania Uniwersytetu Gdańskiego w Sopocie.*

Recenzenci: prof. dr hab. Kazimierz Ortyński, prof. dr hab. Eugeniusz Stroiński.